

پیوند بین روزه‌داری و رسیدن به مقام انسانیت در همه ادیان وجود دارد

حجت‌الاسلام سیدمحمدناصر تقوی معتقد است ضرورت خودسازی و اینکه انسان قدرت را داشته باشد ...

حجت‌الاسلام سیدمحمدناصر تقوی معتقد است ضرورت خودسازی و اینکه انسان قدرت را داشته باشد که در مقابل مشتهیات نفسانی اش بایستد، در همیشه تاریخ بوده و خواهد بود و در واقع اینجا پیوندی وثیق بین روزه داری و رسیدن به مقام انسانیت و روحانیت پیش می آید که اهمیت و ضرورت آن در هر عصر و زمانی وجود داشته و دارد.

سید ناصر تقویروزه نوعی ریاضت شرعی است که آثار فردی و اجتماعی دارد و با احکام و اشکال مختلف، در ادیان و مذاهب مورد تاکید بوده است. آنچه مهم است این است که تاثیر این عمل در انسان ماندگار باشد و این پرهیز و خودنگهداری منحصر به ماه رمضان نباشد.

خبرنگار ایکننا با حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمحمدناصر تقوی، استاد حوزه و دانشگاه و پژوهشگر دین، درباره روزه در ادیان دیگر و چگونگی حفظ تاثیر آن گفت وگو کرده که می خوانید.

ایکننا - در ادیان دیگر هم دستور دینی به نام روزه وجود دارد و این فریضه مختص به اسلام نیست. روزه در ادیان دیگر چگونه است و آیا می شود گفت که این عمل در طول تاریخ تکمیل شده و صورت تکامل یافته آن به اسلام رسیده است؟

بله قطعاً روزه در دیگر ادیان هم وجود داشته است. در آیه معروف صیام در قرآن کریم می فرماید: کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم، یعنی پیش از آیین و دین اسلام، در ادیان سابق هم این تکلیف وجود داشته است. البته اینکه عیناً به شکل روزه ما باشد و به صورت مناسکی شبیه روزه ما باشد نبوده است. الان بنابر آن چیزی که در سنت یهودی و مسیحی و حتی زرتشتی هست، در روزهای خاص و به شکل های گوناگون روزه می گیرند. بعضی در روزها و ایام مهمی که دارند، مثل روز فصح اقدام به روزه می کنند و در زمانهای مختلفی مثلاً از شامگاه تا طلوع صبح فردا روزه می گیرند و شب را به نیایش می پردازند و یا در روزهای دیگری در نخوردن و نیاشامیدن موارد خاصی اقدام می کند.

جدای از متون مقدسی مثل تورات و انجیل که در آنها به روزه داری اشاره شده در روایات اسلامی هم به نقل از پیامبران پیشین ملاحظه می کنیم که آنها در ایام خاصی روزه داشتند. از جمله گفت وگویی خداوند و حضرت موسی در مورد روزه و مقام روزه دار که در کتاب امالی صدوق آمده و یا این روایت معروف از امام صادق(ع) که خداوند به موسی فرمود چرا با من مناجات نمی کنی؟ و جناب کلیم الله گفت به خاطر اینکه روزه دارم و دهانم خوشبو نیست. و خداوند فرمود: ای موسی، بوی دهان روزه دار نزد من از مشک خوشبوتر است و امثال این روایات.

اما در این مورد که در سؤال فرمودید که روزه فعلی ما شکل تکمیل شده است، اگر به این معنا که دین ختمی، دین کامل شده ادیان پیشین الهی و ابراهیمی باشد، بله طبیعتاً تمام مناسک آن هم به نوعی آخرین مدل از دستورات الهی و وحیانی است. ولی خب توجه دارید که پیروان هر دینی براساس آموزه های خود آن دین مکلف و مورد احتجاج قرار می گیرند و حتی که نزد پروردگار دارند براساس دین خودشان است و تکالیف و از جمله روزه شان هم در ذیل آیین خودشان معنی دارد.

ایکننا - با این حساب مشخص است که روزه امر بسیار مهمی در ادیان است. این سؤال پیش می آید که فلسفه روزه چیست که در همه اعصار و همه ادیان مطرح است.

فلسفه روزه هم طبق آن چیزی که قرآن اشاره می کند؛ کتب علیکم الصیام کما کتب علی الذین من قبلکم لعلکم تتقون، برای رسیدن به تقوا و پرهیزگاری است. یعنی این که انسان بتواند خودنگهدار باشد و در شرایطی تمرین پارسایی کند که این تمرین به صورت جدی با همین روزه و خودداری خودآگاهانه و با اختیار از خوردن و آشامیدن و یک سری از امور، اتفاق می افتد و تمرین و ممارست می شود، بنابراین روزه یک ورزش روحانی و یک تمرین برای مقابله با نفس و شهوات نفسانی است و یک نوع خودسازی بزرگ است. آنچنان این تمرین پر ارزش است که می بینیم حتی در ادیان غیر الهی و غیر ابراهیمی (مثلاً در هندوئیسم و بودیسم و شینتوئیسم) هم که به نوعی غیرآسمانی و بشری هستند، این تمرین و روزه داری و ریاضت نفس دیده می شود که

در زمان های خاصی روزه و کف نفس دارند.

ضرورت این خودسازی و اینکه انسان این قدرت را داشته باشد که در مقابل مشتهیات نفسانی اش بایستد، در همیشه تاریخ بوده و خواهد بود و در واقع اینجا پیوندی وثیق بین روزه داری و رسیدن به مقام انسانیت و روحانیت پیش می آید که اهمیت و ضرورت آن در هر عصر و زمانی وجود داشته و دارد.

ایکنا - در روایتی گفته شده که حداقل مرتبه روزه گرسنگی و تشنگی است. روزه کامل و حداکثری طبق آیات و روایات چیست؟

بله براساس آن چیزی که در روایات آمده روزه، دارای مراتب و دارای سطوحی است که کمترین حد آن همین نخوردن و نیاشامیدن است و عدم انجام و ارتکاب مواردی که به عنوان مبطلات روزه در رساله های عملیه نوشته شده و این حداقل روزه و سطح پایین روزه است. سطح بالاتر آن، روزه ی دست و زبان و چشم و همه جوارح است. در واقع این است که زبان انسان دروغ نگوید و گناه نکند، چشم انسان گناه نکند، گوش انسان گناه نشنود. از این سطح بالاتر که روزه جوارحی بود، سطح سومی هم هست به نام روزه جوانحی. یعنی اینکه انسان حتی فکر گناه هم نکند و در اندیشه و فکرش هم روزه دار باشد و فقط و فقط به یاد خدا باشد. پاداش هر کدام از این سطوح روزه هم متفاوت است. یعنی اگر پیامبر در یک روایت می فرماید؛ صوموا تصحوا، یعنی روزه بگیرید تا سلامت باشید، این سلامتی برای حداقل روزه و سطح پایین روزه است. اما برای سطوح بالاتر پاداش های بزرگتری هست تا جایی که در نهایت خداوند می فرماید؛ الصوم لی و انا أجزی به، یا أجزی به، یعنی روزه برای من است و من خودم پاداش آن هستم، یا من خودم پاداش آن را خواهم داد (بنا به شکل های مختلفی که این روایت خوانده شده است). و البته این خسران بزرگی است که فقط نخوریم و نیاشامیم و خدای نخواستہ زبان و گوش و چشممان را رها کنیم که آنگاه به فرموده آن روایت از روزه و رمضان، به جز گرسنگی و تشنگی چیزی نصیب خود نکرده ایم.

ایکنا - به نظر می رسد تأثیر روزه بعد از ماه رمضان در بسیاری از انسان ها پایدار نمی ماند، انسان تغییرات چندانی در خود و بعد از یکی دو ماه نمی بیند و رفتار و اخلاق انسان دوباره به همان شیوه قبل باز می گردد. دلیل این مسئله چیست؟

طبیعت انسان در درجه اول و طبیعت جهان ناسوت و ماده در درجه دوم، این است که همواره در معرض آلودگی ها و ناپاکی ها قرار می گیرد. مثل کسی که استحمام می کند و خود را با این عبادات، با نماز و روزه تطهیر می کند و می شوید. اما روند زندگی اینگونه است که باز هم در معرض آلودگی ها قرار می گیرد و بنابراین همیشه پاک نمی ماند بلکه باید سعی کند که با تکرار تطهیر، با تکرار پاکسازی، با تکرار همان استحمام، پاکی و پاکیزگی خود را حفظ کند. بنابراین نمی شود گفت که وقتی یک بار انسان روزه گرفت، تا پایان عمرش در این جهان ماده و در مواجهه با شرایط غفلت زا و آلوده ساز محیط پیرامون و با وجود نفس اماره که در وجودمان هست و امر به بدی و گناه می کند، و وجود شیطان در بیرون، انسان همیشه مصون و معصوم از هر آلودگی خواهد بود؛ بلکه در مقام اختیار باید خودش را پاکیزه نگه دارد و سعی در حفظ طهارت روح و جان داشته باشد. تا لحظه آخر عمر انسان نیازمند انتخاب کردن از بین گزینه های متعدد است و این خصوصیت دنیاست که با یک بار انتخاب چنین نیست که گزینه های دیگر حذف شوند، نفس اماره حذف شود، شیطان حذف شود، غفلت و نسیان حذف شود و راه زشتی و آلودگی برای همیشه بسته گردد و ارزش تکرار انتخاب های خوب همین است که انسان را به تعالی و اوج می رساند. کسی که مثلاً ۷۰ سال یا ۸۰ سال مجموعه ای از انتخاب های خوب را کرده است، ارزشش خیلی بیشتر از کسی است که فقط یک بار و یک انتخاب خوب کرده و دیگر گزینه بدی در مقابلش نبوده است. بنابراین این خیلی طبیعی است که انسان وقتی یک ماه روزه می گیرد و اگر یک شب قدر را درک کند اگرچه انتخاب بزرگی کرده و می تواند یک شب به تعبیر قرآن بهتر از هزار ماه باشد و گویی ۸۰ سال یک مسیر را انتخاب کرده، اما باید این راه و این مسیر را با همین پاکیزگی حفظ کند و لذا باید این پاکیزگی را هر سال تجدید کند. در تمام این راه باز هم حق انتخاب و انواع گزینه ها هست و دم به دم و لحظه به لحظه انسان تا آخر عمرش در حال انتخاب است و از آن الهام الهی و دو گانه؛ فالهمها فجورها و تقواها، که در وجودش هست باید انتخاب کند و حتی اگر در راه درست است، با انتخاب مکررش در همان راه ثابت قدم بماند و متزلزل نشود و اگر بسیاری افراد رفتار و اخلاقشان بعد از ماه مبارک به شیوه قبل برمی گردد، یعنی در این مسیر گزینه فجور را انتخاب کرده اند و لذا به ماه رمضان های دیگر که تجلی مغفرت و رحمت خاص حق است نیازمند می شوند. البته آن کس که در مسیر درست، ثابت قدم بوده همواره نیازمند فضل بیشتر الهی است و برای تعالی و ارتقای روحانی بیشتر نیاز به صیافتی دیگر و رضانی دیگر دارد تا بهره مند از فیوضات خاص این ماه شود. بنابراین می بینید که همه نیازمند این ماه میهمانی الهی و خوان ویژه فضل او هستند. حتی پیامبر و امامان معصوم هم در دعاهایشان وقتی به ماه رمضان نزدیک می شدند از خداوند می خواستند که بَلِّغْنَا شَهْرَ الصَّيَامِ، یعنی خدایا ما را به این ماه رمضان برسان تا از فیض آن یکبار دیگر بهره مند شویم.

ایکنا - در مناسک و عبادات رضانی اصل با خلوت و عبادت فردی است یا مناسک جمعی و محافل شلوغ و پرجمعیت؟

با توجه به مطالبی که تا الان عرض شد قاعدتاً وقتی بحث از خودسازی می شود یعنی تمرکز بر ساختن شخص و خویشتن خویش، و بدون شک بخش عمده ای از ماه مبارک رمضان باید برای همین خودسازی شخصی و فردی مصروف شود؛ با توجه و تمرکز بر رفتار و اندیشه و تلاوت قرآن و ادعیه ای که وارد شده است. اما این خودسازی به طور مستقیم تأثیرش در دیگری و در دیگران و در جمعیت ظاهر می شود. در واقع آن لعلکم تتقون، چنانکه قبلاً اشاره کردم منحصر و محصور در تقوا در حوزه فردی نیست، بلکه در بخش عمده ای، در ارتباط با دیگران جلوه می کند و قابل ارزیابی است. وقتی مثلاً بحث از خودنگهداری و پرهیز در روزه زبانی از دروغ، غیبت، تهمت و رعایت حقوق دیگران و امثال آن می شود، این یعنی خودسازی در اخلاق و رفتار با دیگران و هنگامی که این خودسازی و سرمایه اندوزی درونی و شخصی صورت بگیرد، مستقیماً تأثیرش را در جمع می بینیم و خواهیم دید. البته جدای از این نکته مهم، از لحاظ مناسکی هم پس از دو دهه که از ضیافت الهی و خودسازی فردی می گذرد در شب مهم قدر، بحث عبادت و نیایش جمعی خیلی مهم است و اینکه انسان تا قبل از آن با خودسازی فردی خودش را آماده کند برای نیایش جمعی به درگاه پروردگار و همچنین در پایان ماه مبارک رمضان هم تمام محصول خلوت و خودسازی و بازپروری فردی اش با ورود در اجتماع و عید فطر که یک جمع بزرگ است جلوه و تجلی می کند و همچنین با پرداخت صدقه واجب و زکات فطره، به فکر محرومان و دیگرانی هستیم که در اجتماع نیازمند هستند.

در واقع همه سرمایه و اندوخته های فردی هم، سرازیر در جمع می شود. مضافاً بر این که عرض کردم همان روزه فردی تأثیرش مستقیماً در جمع قابل مشاهده است. مثلاً توصیه شده در افطار دادن و در اینکه به فکر دیگران باشیم و دیگران را مهمان کنیم، حتی به دانه خرمايي.

باید عرض کنم که در همان خلوت و نیایش های فردی و مضامین دعاهای ماه مبارک هم توجه به دیگران و دعا برای همه انسانها هست. مثلاً از مهم ترین دعاهای اوقات مهم ماه رمضان یعنی بعد از نمازها، این دعای اللهم ادخل علی اهل القبور السرور است. دعایی که اوج گشودگی و سعه را دارد و برای تمام اهل قبور، تمام بیماران، تمام مشکل داران و فقرا (کل فقیر، کل مریض، کل فقیر، کل جائع و ...) اعم از مؤمن و کافر دعا می کنیم.

گفت وگو از سعید موسوی